

УДК 658.14/.17:005.922.1

Даценко Ганна Василівна

*Здобувач наукового ступеня доктора економічних наук
Хмельницького національного університету,
кандидат економічних наук*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Datsenko Gh. V. The System of Financial Security Improvement of Economic Entities

Abstract. The article is devoted to the study of theoretical and methodological foundations for the formation of the financial security level of the economic entities. The essence of the concept of financial security of the economic entities is determined. The mission, the goal and the objectives of the financial security of economic entities are formed. The requirements for the formation, content and components of the given concept are clarified. The author's developed concept has allowed to form the system of financial security of the economic entities, which should be the basis for building a financial security mechanism for the economic entities. It is proved that the financial security system of the economic entities is the multilevel structure of the basic elements that are in a certain hierarchy. The interconnection of structural components of the financial security system of economic entities is investigated.

Key words: *financial security, system, the concept of financial security, strategy, economic entity.*

В умовах мінливого та конкурентного середовища, а також за наявності кризових явищ перед суб'єктами господарювання стоїть нелегке завдання: забезпечення стійкого розвитку та зростання, що визначається станом їх фінансової безпеки. Значення параметрів розвитку суб'єктів господарювання має бути достатнім для того, щоб забезпечити належне функціонування економіки, а сформована при цьому система підвищення рівня фінансової безпеки повинна протистояти негативному впливу загроз чи ризиків. Важливим кроком на шляху забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання є розробка концепції фінансової безпеки, яка визначає ефективність прийнятих рішень та впливає на формування системи підвищення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Формуванню теоретико-методологічних та науково-практичних під-

ходів до вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням та підвищенням фінансової безпеки суб'єктів господарювання, приділили багато уваги таких відомих науковців як: О. В. Ареф'єва, О. Р. Бойкевич, Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, А. О. Спіфанова, В. В. Каркавчук, Т. Б. Кузенко, В. С. Лебедева, О. В. Орлик, М. Ю. Погосова, Н. Й. Реверчук та інші, дослідження котрих є вагомим здобутком для вітчизняної економіки. Результати наукових досліджень авторів, які займаються цією проблемою, без сумніву, слугують важливою теоретико-методологічною базою для подальшого розвитку досліджень у зазначеному напрямі. Проте варто зазначити, що недостатня увага питанням розробки і реалізації системи підвищення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання зумовила необхідність здійснення подальших дослі-

ажень у цьому напрямі, що обумовило вибір теми, мету та завдання статті.

Залежно від того, якою є концепція фінансової безпеки суб'єкта господарювання, визначаються концептуальні основи формування системи підвищення її рівня, спрямованого на недопущення та мінімізацію наслідків потенційного негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Виходячи із проведених досліджень під концепцією фінансової безпеки суб'єктів господарювання будемо розуміти певну сукупність поглядів щодо забезпечення фінансової безпеки, яка передбачає ідентифікацію ймовірних ризиків та можливості настання загроз, сукупність прогнозованих ситуацій, а також за допомогою сформованого інструментарію та технологій розробку заходів щодо усунення дестабілізуючих

факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. В основу реалізації концепції має бути закладена обрана стратегія забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання (рис. 1).

Тут досить доречно згадати судження І. О. Бланка з цього приводу, який визначав стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства як «одну із найбільш важливих видів функціональної стратегії підприємства, що забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансової діяльності і фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їхнього досягнення, адекватного корегування напрямів формування і використання фінансових ресурсів за зміни умов зовнішнього середовища» [1]. У зв'язку із цим, для того, щоб забезпе-

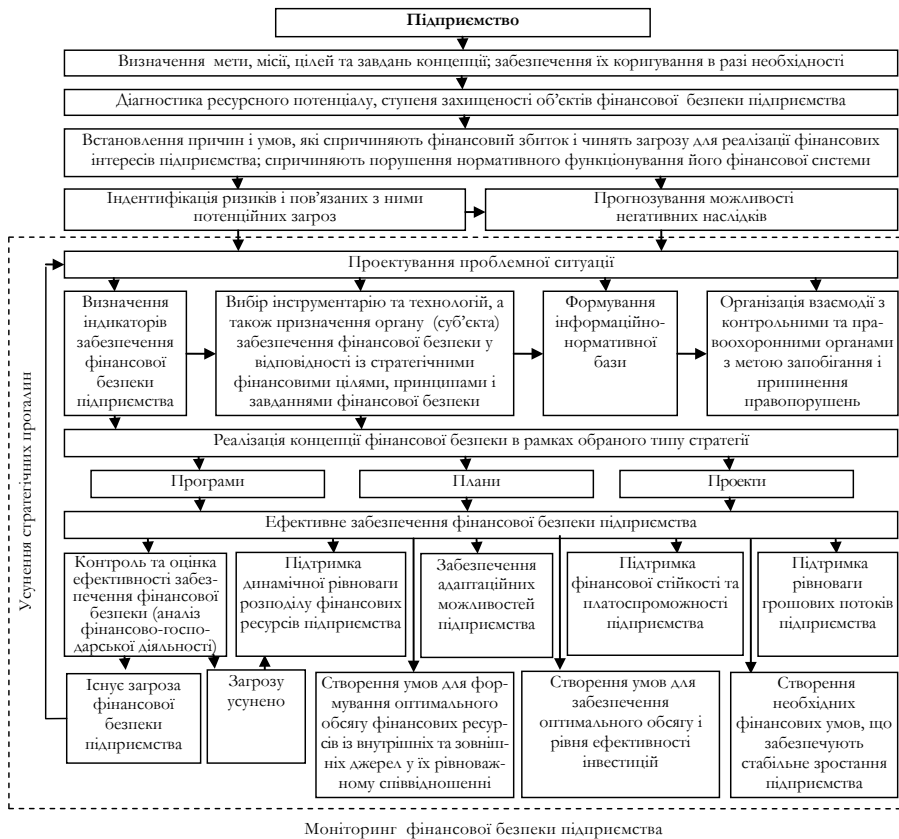

Рис. 1. Концепція забезпечення фінансової безпеки підприємства

* — запропоновано автором

чити ефективність реалізації концепції фінансової безпеки суб'єктів господарювання, важливо сформуванню напрям, який забезпечуватиме розвиток фінансової безпеки як цілісної системи — саме таким напрямом і є стратегія. Під стратегією фінансової безпеки суб'єктів господарювання прийнято розуміти сукупність найбільш важливих рішень, спрямованих на забезпечення дотримання основних принципів фінансової безпеки суб'єктами господарювання.

При формуванні концепції фінансової безпеки підприємства досить важливо сформуванню мету, місію, цілі та завдання.

Метою концепції забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання є формування ефективної системи забезпечення фінансової безпеки як основи успішної діяльності суб'єктів господарювання і забезпечення їх стійкого розвитку та зростання із врахуванням впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Місія концепції полягає у створенні умов, за яких фінансова безпека підприємства є гарантом безпеки кожного структурного підрозділу, відділу підприємства, а також його керівництва, управлінського персоналу та окремого працівника, забезпечуючи стабільність, успішне функціонування та розвиток підприємства в цілому.

Цілями концепції забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання доцільно визначити наступні:

1) забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання в аспекті її розгляду як цілісної системи, де кожен її елемент перебуває у взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими, що у сукупності визначають заходи, спрямовані на досягнення такого стану фінансової безпеки, яка визначається надійністю, стійкістю, стабільністю та рівноважністю її суб'єктів;

2) дотримання єдиних підходів до формування фінансових інтересів су-

б'єктів господарювання, попередження ризиків та загроз їх фінансовій безпеці, захисту від посягань на життя, охорони здоров'я персоналу, недопущення розкрадання фінансових і матеріально-технічних засобів, знищення майна та цінностей, втрати, витоку, викривлення та знищення інформації, порушення роботи технічних засобів тощо.

Завдання концепції фінансової безпеки підприємства мають відповідати меті, місії та цілям концепції фінансової безпеки, серед яких варто виділити:

1) забезпечення зацікавленості як у керівників, так і персоналу в ефективній реалізації фінансової діяльності суб'єктів господарювання;

2) забезпечення відповідності фінансової стратегії підприємства фінансовим інтересам, які мають співпадати з інтересами як на рівні підрозділу чи окремого працівника, так і підприємства в цілому;

3) формування ефективної системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, яка гарантуватиме своєчасну ідентифікацію та оперативне реагування на ризики та загрози, а також інші деструктивні фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на функціонування суб'єктів господарювання;

4) призначення органів, які координуватимуть діяльність суб'єктів забезпечення фінансової безпеки, розробку перспектив для подальшої діяльності та удосконалення роботи зі створення сприятливих умов для реалізації безпечної фінансово-господарської діяльності;

5) забезпечення процесів моніторингу та прогнозування фінансової безпеки суб'єктів господарювання; причин і умов, що сприяють нанесенню фінансового й матеріального збитку, вносять дисбаланс у забезпечення їх функціонування та розвитку;

6) ефективна ліквідація загроз персоналу й посягань на ресурси підприємств із використанням відповідних ін-

струментів та технологій, що забезпечують досягнення необхідного стану фінансової безпеки;

7) активізація нормативно-правових важелів впливу з метою мінімізації завданих збитків та їх можливого відшкодування, які були наненсені неправомірними діями юридичних чи фізичних осіб;

8) реалізація сукупності заходів, спрямованих на перевірку ділових партнерів даного підприємства;

9) створення ефективних механізмів взаємодії державних органів та інститутів з суб'єктами господарювання в аспекті вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки;

10) забезпечення підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації персоналу, що є суб'єктами забезпечення фінансової безпеки підприємства;

11) вивчення та адаптація позитивного зарубіжного досвіду в сфері забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання;

12) створення єдиної інформаційної бази даних про стан загрози для суб'єктів реалізації фінансової безпеки;

13) проведення незалежних експертиз за дорученням керівників підприємства;

14) участь у розробці нормативно-правового забезпечення управлінських рішень, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку фінансової системи суб'єктів господарювання, що, в свою чергу, виступає гарантом стабільності, стійкості та врівноваженості фінансової безпеки.

Розроблена автором концепція дозволила сформувати систему підвищення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання (рис. 2). В основу функціонування системи підвищення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання покладено взаємозв'язок її структурних компонентів: фінансових інтересів підприємства; середовища підприємства, в якому існують ризики

та потенційні загрози реалізації цих інтересів; ресурсний потенціал підприємства: інформаційні, трудові, матеріальні, нематеріальні, інвестиційні та фінансові ресурси (забезпечення фінансової безпеки, яка передбачає усунення загроз, їх прогнозування, своєчасне попередження і профілактику, що дає можливість суб'єктам господарювання ефективно реалізовувати свою фінансово-господарську діяльність в періоди скорочення обсягів надходжень вхідних грошових потоків від інвесторів, замовників, клієнтів [2, с. 170]. За нинішніх умов розвитку вітчизняної економіки саме інформаційним ресурсам надасться найбільша перевага. Так, зміни політичної, соціальної, економічної, ринкової, екологічної ситуації, а також науково-технічні, технологічні, інноваційно-інвестиційні, організаційно-управлінські зрушення, які надходять з інформаційними потоками, безпосередньо впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства, дозволяючи здійснювати її ефективне управління, планування та прогнозування.

Залежно від того, наскільки суб'єкт господарювання забезпечений наявними ресурсами, існує кілька варіантів, які вплинуть на його подальше функціонування та розвиток [3]:

1) у суб'єкта господарювання акумулюється достатньо ресурсів з різних джерел, зокрема внутрішніх, а тому він має резерви, які здатні забезпечити його успішне функціонування та розвиток;

2) не дивлячись на те, що суб'єкт господарювання практично не має резервів, він може забезпечити акумулювання фінансових ресурсів з зовнішніх та частково внутрішніх джерел;

3) зважаючи на те, що суб'єкт господарювання не в змозі забезпечити акумулювання фінансових ресурсів з внутрішніх та зовнішніх джерел, у нього відсутні резерви для його подальшого функціонування та розвитку.

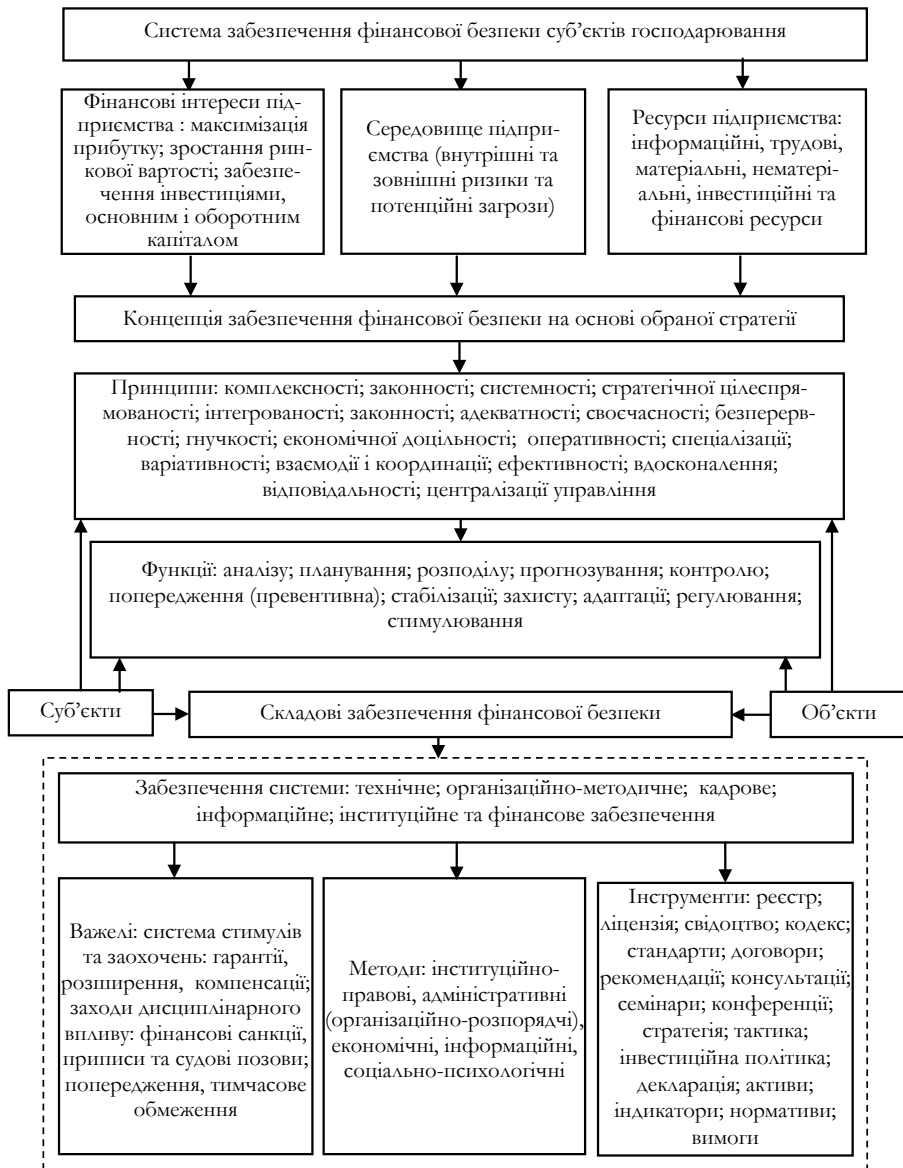

Рис. 2. Структурна схема системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання

В залежності від того, в якій із приведених ситуацій опинився суб'єкт господарювання, зазнає змін і концепція забезпечення його фінансової безпеки відповідно до обраної стратегії. Реалізація останніх дозволяє досягти суб'єкту господарювання забезпечення стійкості й стабільності, як основи фінансової та загалом його цілісної безпеки.

В основу складових забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господа-

рювання закладена системна взаємодія сформованих методів, інструментів, важелів та відповідне забезпечення, які мають відповідати обраним принципам та функціям забезпечення фінансової безпеки для досягнення і захисту фінансових інтересів суб'єктів господарювання.

Підсистема забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання містить наступні складові:

1) інституційне забезпечення (сукупність законодавчих та нормативних актів, норм, наказів, інструкцій, вимог, статутних положень, методики діяльності із забезпечення фінансової безпеки);

2) організаційно-методичне забезпечення (формування єдиного підходу до структурної організації фінансової безпеки, стандартизації методичних рекомендацій із забезпечення фінансової безпеки на підприємстві);

3) технічне забезпечення (забезпечення технікою і технологіями, комп'ютерними програмами для аналізу, планування, виявлення загроз тощо);

4) інформаційне забезпечення (дані, показники, параметри, потрібні для аналізу й планування фінансової безпеки підприємства);

5) кадрове забезпечення (забезпечення зацікавленості керівництва і персоналу в ефективній фінансовій діяльності підприємства з метою підтримання фінансової стабільності та зростання підприємства)

6) фінансове забезпечення (передбачає наявність фінансових потреб забезпечення безпеки підприємства, які необхідно враховувати при розробці загального бюджету підприємства).

За результатами проведених досліджень система забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання повинна включати такі методи, як [2, с. 78–80; 4, с. 296–297; 5, с. 39–41; 6]:

1) економічні методи, що дозволяють оцінити сучасний стан матеріально-технічної бази, ефективність використання ресурсів суб'єктів господарювання, а також сформулювати сукупність заходів, спрямованих на пошук резервів їх достатнього акумулювання; забезпечують рентабельність активів та формування конкурентних переваг суб'єктів господарювання; здійснюють фінансове забезпечення заходів щодо прогнозування розвитку ринкової кон'юнктури, інституціонального регламентуван-

ня фінансово-господарської діяльності та ресурсного забезпечення;

2) адміністративні (організаційно-розпорядчі), що визначають організаційну структуру управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання; здійснюють безпосередній вплив на визначення повноважень та відповідальності посадових осіб, розпорядку роботи, послідовність дій у тій чи іншій ситуації; регламентування інших дій суб'єктів управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання; перешкоджають вільному доступу до охоронного майна;

3) інституційно-правові, що забезпечують формування необхідної системи правил та режимів фінансової безпеки, виявлення загроз, ризиків та розробку заходів щодо їх усунення; коригування показників фінансово-господарської діяльності в аспекті забезпечення фінансової безпеки; моніторинг законодавчої бази з метою формування захищеності суб'єктів господарювання від дій і рішень контролюючих органів державної влади; управління інституційними параметрами фінансової безпеки в аспекті юридичних відносин із контрагентами; реєстрацію документів, прав власності тощо;

4) соціально-психологічні, що спрямовані на реалізацію заходів морально-го заохочення персоналу; врахування психологічних характеристик працівників при підборі кадрів; об'єднання інтересів працівників на основі проведення бесід, пропаганд та агітацій, призначених для поширення і роз'яснення політики керівництва у сфері забезпечення фінансової безпеки; діагностику психоемоційного стану працівників; формування перспектив для соціального й професійного зростання; створення атмосфери взаємодовіри у колективі та формування корпоративного духу; формування сприятливого морально-психологічного клімату в колективі; формування неформальних комунікацій;

5) інформаційні, що забезпечують оперативне реагування на загрози інформаційній безпеці та розповсюдження негативної інформації про підприємство на основі реалізації наступних заходів: аналіз, облік комерційної інформації; створення надійної системи захисту інформації та каналів її проходження; використання сучасних технологій захисту інформації (систем кодування і шифрування).

До складу інструментів, за допомогою яких суб'єкт господарювання здійснює забезпечення фінансової безпеки, на нашу думку, слід віднести реєстри; ліцензії; свідоцтва; кодекси; стандарти; договори; рекомендації; консультації; семінари; конференції; тактику; інвестиційну політику; декларації; активи; індикатори; нормативи; вимоги тощо.

Важелями забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання є система заходів, спрямованих як на стимулювання та заохочення суб'єктів фінансової безпеки, так і дисциплінарного впливу у вигляді санкцій, приписів, попереджень, позовів тощо за негативні наслідки дій суб'єктів фінансової безпеки підприємства [7, с. 121–124].

Отже, за нашими переконаннями, система підвищення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання є багаторівневою структурою основних взаємопов'язаних між собою елементів, які перебувають у певній ієрархії: суб'єктів забезпечення фінансової безпеки, що пов'язані із блоком «вхід», що надходить із внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єктів господарювання, сукупності фінансових ресурсів, а також фінансових інтересів суб'єктів господарювання, що у комплексі із сформованою концепцією суб'єктів господарювання, яка забезпечується на основі обраної стратегії, що реалізується на основі обраних принципів забезпечення та функцій реалізації, методів, інструментів, важелів та складових забезпечення діють на об'єкт забезпечен-

ня фінансової безпеки, формуючи блок «вихід».

На кожному із етапів приведення в дію елементів системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання діє моніторинг, під впливом якого надається інформація про стан розвитку фінансової безпеки, що надходить до суб'єкта її забезпечення. Таким чином, взаємодія процесів моніторингу є невід'ємною частиною забезпечення фінансової безпеки у формуванні механізму фінансового контролю суб'єктів господарювання.

Варто зауважити, що регулювання як елемент системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання здійснюється за допомогою нормативно-правової забезпечення.

Взаємозв'язок та підпорядкованість елементів в такий спосіб уможливають забезпечення захищеності суб'єктів господарювання від внутрішніх та зовнішніх загроз, і таким чином досягнення стабільності у його функціонуванні та перспектив розвитку.

За результатами проведених досліджень стає очевидним, що фінансова безпека суб'єктів господарювання, будучи складовою економічної безпеки, передбачає захищеність їх інтересів і спрямована на створення необхідних фінансових передумов для забезпечення фінансової рівноваги та стабільності найважливіших фінансових параметрів розвитку суб'єктів господарювання для забезпечення стійкості та стабільності розвитку. Основні наукові результати дозволяють вирішити важливе завдання, яке полягає у визначенні основних умов функціонування фінансової безпеки суб'єктів господарювання, виявленні основних структурних елементів її забезпечення та притостояння існуючим викликам та загрозам внутрішнього та зовнішнього середовища, виробленні рекомендацій щодо підвищення функціонування системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 776 с.
2. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. — 295 с.
3. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 1. — С. 98–103.
4. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Кар-

- кавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. — Львів : ЛігаПрес, 2012. — 386 с.
5. Орлик О. В. Методи управління фінансово-економічною безпекою / О. В. Орлик // Сборник научных трудов SWorld. — 2014. — Т. 28. — Вып. 1. — С. 37–41.
6. Погосова М. Ю. Аналіз методичного забезпечення оцінювання фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / М. Ю. Погосова, В. С. Лебедєва // Экономические науки. — Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
7. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія / Н. Й. Реверчук. — Львів : ЛБІ НБУ, 2004. — 195 с.

REFERENCES:

1. Blank I. A. (2004). *Upravlenie finansovoy bezopasnost'ju predpriyatija* [Enterprise Financial Security Management]. Kiev. Jel'ga, Nika-Centr. 776 p. [in Russian].
2. A. O. Yepifanov (2009). *Finansova bezpeka pidpriemstv i bankivskiykh ustanov* [Financial security of enterprises and banking institutions]. Sumy. UABS NBU. 295 p. [in Ukrainian].
3. Arefieva O. V., Kuzenko T. B. (2009). *Ekonomichni osnovy formuvannya finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky* [Economic fundamentals of the financial component of economic security formation]. Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of the economy]. 1. P. 98–103. [in Ukrainian].
4. Vasylytsiv T. H., Voloshyn V. I., Boikevych O. R., Karkavchuk V. V. (2012). *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia* [Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanisms of provision]. Lviv. LihaPres. 386 p. [in Ukrainian].
5. Orlyk O. V. (2014). *Metody upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu* [Methods of financial and economic security management]. Sbornik nauchnyh trudov SWorld. [Collection of scientific papers SWorld]. Vol. 28, no 1. P. 37–41. [in Ukrainian].
6. Pohosova M. Yu., Lebedieva V. S. *Analiz metodychnoho zabezpechennia otsiniuvannia finansovoi bezpeky pidpriemstva* [Analysis of methodical provision of financial security assessment of an enterprise]. Ekonomicheskie nauki [Economic sciences]. URL: <http://www.rusnauka.com>. [in Ukrainian].
7. Reverchuk N. Y. (2004). *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnytskykh struktur* [Management of economic security of business structures]. Lviv. LBI NBU. 195 p. [in Ukrainian].